

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (KMÜ EFAD)

Karamanoğlu Mehmetbey University Journal of Literature Faculty

E-ISSN: 2667 – 4424

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/efad>

Tür: Araştırma Makalesi
Kabul Tarihi: 03 Mayıs 2021

Gönderim Tarihi: 22 Nisan 2021
Yayımlanma Tarihi: 13 Mayıs 2021

Atf Künyesi: Kır Cullen, E. (2021). “Yaratıcı Drama Yöntemi ile Deyimlerin Öğretilmesi; Yabancı Dil Olarak Türkçe Dersleri İçin Model Sunumu”. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4 (2021 Yunus Emre ve Türkçe Yılı Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Özel Sayısı), 81-90.

DOI: <https://doi.org/10.47948/efad.925799>

YARATICI DRAMA YÖNTEMİ İLE DEYİMLERİN ÖĞRETİLMESİ; YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE DERSLERİ İÇİN MODEL SUNUMU

Elif KIR CULLEN*

Öz

Bu çalışmada, yabancılara Türkçe öğretimi alanı için yaratıcı drama yöntemi ile deyimlerin öğretilmesini amaçlayan bir öğretim model önerisi sunulmaktadır. Çalışma kapsamına baş, ağız, yüz, ayak ve sırt organları ile kurulu deyimler alınmıştır. Öncelikle, Türk Dil Kurumu ağ sitesinden ön derleme yapılmış ve seçilen kırk deyim ile yaratıcı drama atölyelerinin çalışma kısmı hazırlanmıştır. Çalışma kısmı bir grup lisans öğrencisi ile “yabancı dil öğretimi” dersi kapsamında uygulanmış ve geri bildirim alınmıştır. Sonraki adım olarak örnek drama atölyesi hazırlanmış ve drama liderliği adayları ile bütünsel bir uygulama yapılmıştır. İkinci uygulamadan sonra deyim derlemesi genişletilerek üç aşama şeklinde gerçekleştirilmiştir. İlgili organ isimleri ile kurulu deyimler için yapılan taramada birinci derlemeye 543, ikinci derlemeye 295 ve son derlemeye 284 deyim alınmıştır. Oluşturulan modelde 284 deyim 75’i içerikte kullanılmıştır. Modelde her planda farklı deyimler olacak şekilde toplam altı drama atölyesi planı hazırlanmıştır. Çalışmada deyimlerin öğretimini kolaylaştırıcı diyaloglar ek olarak sunulmuştur. Modelde bilinen drama tekniklerinin yanı sıra deyim öğretimi amacıyla çalışma kapsamında özgün olarak geliştirilen etkinlikler de kullanılmıştır. İleri düzey dil öğrencilerine Türkçenin yabancı dil olarak öğretildiği ortamlar için hazırlanan bu model deyimlerin öğretimi için bir örnek oluşturabilir. Ayrıca, söz konusu model Avrupalı Türkler için düzenlenen Türk Dili ve Türk Kültürü derslerinde yaratıcı drama yöntemi ile deyimlerin ve Türkçenin öğretilmesine katkı sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Yabancı Dil Olarak Türkçe, Yaratıcı Drama, Deyimler.

Teaching Idioms with the Creative Drama Method: A Model Presentation for Turkish as a Foreign Language Courses

Abstract

This study presents a teaching model proposal that aims to teach idioms with the creative drama method in the Turkish as a Foreign Language field. Idioms using the body parts head, mouth, face, foot, and back were included in the study's scope. Forty idioms were selected from a draft compilation made from the website of the Turkish Language Association and used as part of this research. This portion of the study was implemented with a group of undergraduate students studying Foreign Language Teaching who provided feedback for the research. In the next stage, a sample drama workshop was prepared for the drama teaching students in the drama leadership program. Following this second stage, the idiom compilation was expanded and carried out in three stages. The first compilation included 543 idioms, the second 295, and the final compilation used 284 idioms.

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, İstanbul/Türkiye. E-posta: elifkircullen@gmail.com Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-2655-3688>.

From these 284 idioms, 75 were included in the content of the teaching model. The model included six drama workshop plans with different expressions in each plan. In the study, dialogues that facilitate the teaching of idioms were presented. In addition to classical drama techniques, activities for teaching idioms specifically were also developed for the teaching model. This model aims to provide an example of how to teach idioms in learning environments where Turkish is taught as a foreign language. As well, this model can contribute to Turkish Language and Turkish Culture lessons designed for European Turks to teach idioms by using the creative drama method.

Keywords: Turkish as a Foreign Language, Creative Drama, Idioms.

Giriş

Yabancı dil öğretiminde seçilen yöntem ve araç-gereçlerin yanı sıra sınıf içinde kullanılacak etkinliklerin önemi yadsınamaz. Dil öğretiminde başlangıç düzeyinden ileri düzeylere kadar kullanılabilir olan yöntemlerden birisi de yaratıcı drama yöntemidir.

Drama etkinliklerinin kullanımı yaygın olmasına karşın belirli bir tanımının yapılması çok güçtür. Holden'e göre (1981: 1) drama öğrencinin kendisinin ya da bir başkasının gerçek olmayan hayali bir durumda olmasını gerektiren her türlü etkinliği kapsamaktadır. Bu nedenle, drama etkinliğinin ne olduğundan çok ne olmadığına bilinmesi öğretmenler açısından daha yararlı olacaktır. Drama öncelikle tiyatro ile eşanlamlı değildir. Drama gösteri amaçlı değildir ve belirli bir grup üyelerinin bir durumda yaptıkları ile ilgilenir (Gaudart, 1990: 230-231). Özellikle 1960'lı yıllardan sonra eğitimde daha yaygın kullanılmaya başlanan drama etkinliklerinin yaratıcılığı geliştirmek, öğrencinin kendisini bireysel olarak ifade etmesine olanak sağlamak ve öğrencinin dil farkındalığını arttırmak için yararlı olacağı tavsiye edilmektedir. Yaratıcı drama kavramı "önceden yazılmış bir metin olmaksızın, katılımcıların kendi yaratıcı buluşları, özgün düşünceleri ve bilgilerine dayanarak oluşturdukları eylem durumları, doğaçlama ve canlandırmaları" kapsar (San, 1998). Heathcote ve Bolton tarafından geliştirilen yaklaşım ile dramayı tanımladığımızda ise "drama sınıfta öğretmenin bilgileri öğretirken kullanacağı bir yöntem" olmaktadır (Aslan, 2009: 27).

Adıgüzel (2012: 64-66) yaratıcı dramanın bilişsel, duyuşsal ve devinsel davranış alanlarının yanı sıra iletişim, dil ve sözel ifade becerilerini geliştirdiğini vurgular. Yaratıcı dramada doğaçlama, rol oynama gibi tekniklerden yararlanır ve çalışmalar bir drama lideri veya dramayı bilen ve alanında bir yöntem olarak kullanan bir öğretmenin yönlendirmesinde ve belirlenen amacın yapısına göre gerçekleştirilir. Aslan (2009: 25-28) drama yöntemini grup çalışmasında uygulayabilme yetkinliği kazanabilmek için en az 320 saatlik bir eğitimin alınması ve uygulayıcının dramatik eğitim alanına özgü terminolojiyi kavraması gerekliliğine vurgu yapar. Adıgüzel (2012: 409-483) yaratıcı drama liderinin drama oturumunda amaçlara ulaşmak için kullanabileceği yaratıcı dramanın disiplinlerarası bir alan olmasından kaynaklanan pek çok teknik bulunduğunu belirtir ve çalışmalarda kullanılabilir rol oynama, rol değiştirme, öğretmenin rol alması, sıcak sandalye gibi toplam 52 teknik sunar. Türkçenin hem ana dil hem de yabancı dil olarak öğretiminde birçok farklı yöntem, teknik ve ortamlardan yararlanılmasının birçok kazanımın gerçekleşmesini beraberinde getireceğinden yaratıcı dramanın yöntem olarak yetkin bir şekilde kullanılması için farklı düzeyler ve yaş grupları için düzenlemeler yapılabilir.

Aksoy (1993) deyimlerle ilgili detaylı çalışmasında deyimlerin kalıplaşmış sözler, kısa ve özlü anlatım araçları olmasına vurgu yapar. Aksoy'a göre deyim atasözünden ayıran en önemli özellik deyim genel kural niteliğinde bir söz olmamasıdır. Çotuksöken (1992: 5) deyim "en az iki sözcükten kurulan, konuşmada ve yazıda anlatım gücünü artıran, anlam yönünden yer yer mantık dışına taşan bölümleri olabilen, yapısındaki kimi sözcükleri anlam değişmesine uğrayan, kalıplaşmış söz öbeklerine verilen addır" açıklaması ile tanımlar. Deyimlerin anlam ve söz dizimi gibi farklı alanlarla ilgili fazlaca özelliğinin olması bazı durumlarda tanımlama yapılmasını zorlaştırmakta ve kalıp sözlerle karıştırılmasına neden olmaktadır. Bu özelliğe dikkat çeken Yüceol-Özezen (2001: 871) "az çok mecazlı kalıp anlatımların "deyim", mecazsız kalıp anlatımların ise "kalıp söz" olarak değerlendirilmesinin" karışıklığın giderilmesi için bir yol olabileceği önerisini getirir.

Deyimlerin birçok özelliğinden dolayı hem ana dili öğretiminin hem de yabancı dil öğretiminin içeriğine alınması kaçınılmazdır. Hangi deyimlerin öğretileceği kadar, nasıl öğretileceği de eğitimciler tarafından düşünülmesi gereken bir konudur. Özbay ve Akdağ (2013: 46-54) ilköğretim sekizinci sınıf öğrencileri ile yürüttükleri çalışmada deyimlerin öğretimi için aktif öğrenme tekniklerinden “eğitimsel oyun, karşılıklı öğretim, keşfederek öğrenme ve araştırarak öğrenme” tekniklerini kullanmışlardır. Keloğlan masalından yararlanarak hazırladıkları nitel veri toplama aracı sonucunda öğrencilerin tamamının çalışmayı beğendiği ve çoğunluğunun deyimlerin anlamını doğru açıkladığı bulunmuştur. Yavuz (2010) çalışmasında öğrenenlere öğrendikleri deyimlerin anlamını çağrıştıracak görsel malzemeleri içeren deyim posterleri hazırlatarak deyimlerin anlamlarının somutlaştırılmasını ve böylece öğrenenlerin uzun süreli belleğe deyimleri kodlamasını ve bellekten geri çağırmasını hedeflemiştir. 7 birimle sınırlandırılan çalışma deyimlerin öğretilmesi için bir örnek oluşturmaktadır. Bir başka çalışmada Çalışkan, “deyimlerin arka planında belli bir kavramsal öbeklenme olduğu görüşünden hareket ederek, organ adlarıyla kurulan deyimlerin öğretilmesine ilişkin bir çerçeve çizer (2010: 265). Bu amaçla, burun, kulak ve yüz/çehre/beniz adlarıyla kurulan bazı deyimlerin yabancı dil olarak Türkçe bağlamında öğretilmesi için öğrencilerin ana dilleriyle karşılaştırmalar yapabilecekleri dört etkinlik önerilir. Wu (2015) İngilizce deyimlerin öğretilmesi için derslerde kullandığı çeşitli etkinlikler sunar. Bunlar sırasıyla hikâye bağlamında deyimlerin aktarılması, görsellerle deyimleri aktarma, grup tartışmaları, okuma tiyatrosu, tekrar söyleme ve yazma, diyalog yazma ve rol oynamadır.

1. Çalışma

“Vücut organlarını içeren deyimleri ileri düzey Türkçe öğrencilerine (B2-C1) yaratıcı drama yöntemi kullanarak nasıl öğretilbiliriz?” sorusu araştırmanın başlıca sorusudur. Ayrıca, yaratıcı drama atölye tasarımlarına uygun olarak deyim öğretilmesine odaklanan dersler nasıl hazırlanabilir? ve öğrencilerin deyimleri uygun bağlamlarda kullanmaları nasıl sağlanabilir? soruları araştırma kapsamına alınmıştır.

1.1. Yöntem

Çalışmanın ilk aşaması olarak Türk Dil Kurumu Genel Ağ sitesinde yer alan “Atasözleri ve Deyimler Sözlüğünden” organ isimlerinin geçtiği toplam 40 deyim ve atasözü derlenmiştir. Bu atasözleri ve deyimlerin öğretimi için yaratıcı drama liderlik uygulama plan formu şeklinde drama atölyesi hazırlanmıştır. Hazırlanan ders içeriğinin “çalışma” bölümü ilk olarak İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Dilbilimi lisans programında “Yabancı Dil Öğretimi ve Teknikler” dersini alan üçüncü sınıf lisans öğrencileri ile (toplam 17 kişi) uygulanmıştır. Gerekli değişiklikler ve eklemeler yapıldıktan sonra drama atölyesi biçimindeki ilk uygulama Oluşum Drama Enstitüsü, Drama Liderlik Programı 4. Aşama kapsamında İstanbul Teknik Üniversitesi, Maçka Tesislerinde (İstanbul) gerçekleştirilmiştir. Atölyeye 14 lider aday, deneyimli bir lider ve iki raportör katılmıştır. Katılımcı rolünde olan drama lider adaylarından Türkçe öğrenen yetişkin ya da ergen öğrenci rolüne girmeleri istenmiştir. Katılımcıların her biri drama ders uygulamasından sonra içerik, kullanılan drama teknikleri, ders planının uygunluğu ve süreçte aksayan yönlerle ilgili geri bildirimde bulunmuşlardır. Atölye sonunda drama lideri genel bir değerlendirme yapmıştır. İlk uygulamada vurgulanan noktalar şöyledir;

- 1) Çalışmanın atasözü ya da deyimler seçilerek sınırlandırılması
- 2) Organ isimlerinin azaltılması
- 3) Atölyelere 8-15 arasında atasözü ya da deyim alınması
- 4) İmgeleştirme ve canlandırmaya daha fazla imkân sağlayacak atasözleri ve deyimlerin alınması
- 5) Çalışmada geçen tüm atasözleri ya da deyimlerin anlamlarının verilmemesi
- 6) Bir ders saatini (40-45’) aşmayacak biçimde planın düzenlenmesi

Organ adlarının tamamının geçtiği inceleme ve yapılan incelemeyi yaratıcı drama yolu ile ders planlarına aktarmanın olası olmayacağı düşünülerek organ isimlerinden rastlantısal bir seçim yapılmıştır.

Bu seçim doğrultusunda derlemenin ikinci kısmında Türk Dil Kurumu Genel Ağ sitesinde yer alan Atasözleri ve Deyimler Sözlüğünden “baş, ağız, yüz, ayak, sırt” isimlerinin geçtiği deyimler derlenmiştir. İkinci uygulama için hazırlanan plana derlenen deyimlerden 13 tanesi alınmıştır.

Seçilen deyimlere uygun olarak yaratıcı drama ilkelerine göre (ısınma, çalışma, değerlendirme) drama ders içeriği hazırlanmıştır. Yaratıcı dramının gereği olarak ders içeriklerine rol oynama etkinlikleri ve doğaçlama teknikleri alınmıştır. İkinci uygulama Oluşum Drama Enstitüsü, Drama Liderlik Programı 4. Aşama kapsamında lider adayları ile 1. uygulamadan farklı deneyimli bir liderin ve iki raportörün gözetiminde ve 11 katılımcı ile İstanbul Teknik Üniversitesi, Maçka Tesislerinde (İstanbul) gerçekleştirilmiştir. İkinci uygulama sonrasında lider ve lider adayları tarafından gelen geribildirimlerde süre kullanımı ve planda esneklik yapılabilmesi vurgulanmıştır. Katılımcılar girdikleri rolde eğlendiklerini ve etkin rol oynadıklarını belirtmişlerdir.

1.2. Deyimlerin Derlenmesi-İçerik Hazırlama

a) Yaratıcı Drama yolu ile deyimlerin öğretimi model oluşumunda kullanılacak deyim içeriği hazırlama süreci için “baş, ağız, yüz, ayak ve sırt” isimlerini içeren deyimler arasından Davies (2000: 160) tarafından tavsiye edildiği gibi öğretmenlerin imgeleştirme yolu ile kolaylıkla sınıf içerisinde kullanabilecekleri deyimler seçilmiştir. Ayrıca, birinci derlemeye alınan deyimlerin arasında “ağzı çiriş çanağına dönmek” deyimini gibi az kullanılan, belli yörelerde kullanılan ve içinde argo sayılabilecek kelimelerin geçtiği deyimler çıkartılmıştır. Derlemenin sayıları aşağıdaki tabloda sunulmaktadır;

Tablo 1. Derlenen Deyimlerin Sayısal Dağılımı

	I. Derleme	II. Derleme	III. Derleme
BAŞ	253	147	141
AĞIZ	124	64	62
YÜZ	113	52	49
AYAK	36	20	20
SIRT	17	12	12
TOPLAM	543	295	284

b) Model oluşumu içerik hazırlama sürecinin ikinci aşaması olarak yapılan üçüncü derlemedeki deyimler organ isimlerine göre “olumlu, olumsuz, durum ve diğer” başlıkları altında kendi içlerinde gruplandırılmıştır. Bu gruplandırmada amaç öğretilecek deyimlerin içeriğe alınmasında belli bir izlek oluşturabilmektir. Gruplandırmalarda bazı deyimler birleştirilmiştir. Sayısal olarak dağılım aşağıdaki tabloda belirtilmiştir;

Tablo 2. Derlenen Deyimlerin Gruplandırılması

	Olumlu Anlam	Olumsuz Anlam	Durum Anlatan	Diğer	Toplam
BAŞ	8	58	40	35	141
AĞIZ	3	20	34	5	62
YÜZ	7	23	17	2	49
AYAK	1	5	11	1	20
SIRT	3	6	3	-	12

c) Model oluşumu deyim içeriği hazırlama sürecinin üçüncü aşamasında yaratıcı drama planlarının hazırlanmasında kolaylık sağlamak amacıyla resim ve görsel unsurların kullanılabilmesi deyimler derlenmiştir. Bu grupta toplam 42 deyim bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda derleme kapsamına alınan organ isimlerinin yanında ilgili deyimler gösterilmektedir;

Tablo 3. Derlenen Deyimler

BAŞ	<ol style="list-style-type: none"> 1. Saç saça baş başa gelmek 2. Saçını başını yolmak 3. Başı kazan gibi olmak 4. Başı sıkışmak 5. Başına devlet (talih) kuşu konmak 6. Deve kuşu gibi başını kuma sokmak 7. Başına güneş geçmek 8. Başına kan çıkmak 9. Kan başına toplanmak 10. Başına karalar bağlamak 11. Başına taç etmek 12. Başına taş düşmek 13. Başını taştan taşa vurmak 14. Başına vur, ağzından lokmasını al 15. Başında kavak yeli esmek 16. Kabak (birinin) başına patlamak 17. Başından aşağı kaynar sular dökülmek 18. Başına çorap örmek 19. Başına kâhya kesilmek 20. Azıcık aşım, ağrısız başım 21. Ayaklar baş, başlar ayak olmak
AĞIZ	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ağı kulaklarına varmak 2. Ağı sulanmak 3. Ağzının suyu akmak 4. Ağına burnuna bulaştırmak (yemek yiyen bir çocuk resmi) 5. Ağına yüzüne bulaştırmak 6. Ağzından bal damlamak 7. Ağına bir parmak bal çalmak 8. Ağzından baklayı çıkarmak 9. Ağzında bakla ıslanmamak 10. Ağızının kâhyası olmak 11. Ağıyla kuş tutsa 12. Ağızını bıçak açmamak
YÜZ	<ol style="list-style-type: none"> 1. Yüzünden kan damlamak 2. Yüzüne kan gelmek 3. Yüzüne tükürseler yağmur yağıyor sanır 4. Dünya yüzü görmemek 5. Ağına yüzüne bulaştırmak 6. Eline yüzüne bulaştırmak
SIRT	<ol style="list-style-type: none"> 1. Birinin sırtından para kazanmak 2. Sırtından bıçaklamak
AYAK	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ayağına bağ olmak

d) Model oluşumu deyim içeriği hazırlama sürecinin bir sonraki aşamasında hem içinde geçen kelimelerin düz anlamı hem de deyim anlamı ile diyalog yazılabilecek deyimler üzerinde çalışılmıştır. Bu aşamada hem düz anlamlar hem de deyim anlamların içinde geçtiği toplam 50 karşılıklı konuşma yazılmıştır.

Tablo 4. Deyimlerle Diyaloglar

Baş eğmek	1) Doktor: Başınızı eğer misiniz? Hasta: Tabii ki.	1) A: Çok büyük zorluklar yaşadı. B: Evet ama hiçbir zaman başını eğmedi!
Baş üstünde tutmak	2) A: Bunu başının üstünde tut. B: Oo bu çok iyi geldi!	2) A: Niye gitti anlamadım? B: Ben de. Hep baş üstünde tutardın.
Başını yarmak	3) Hemşire: Doktor Bey acil bir hasta var. Başını yarmış!	3) A: Selin'e neler yapıyor?

	Doktor: Hemen geliyorum.	B: Hiç sorma. Kötü arkadaşları kızın başını yaktı.
Başı dik olmak	4) Dans öğretmeni: Başınız dik olsun 1, 2, Öğrenci: Böyle oluyor mu?	4) A: Başım hep dik olsun arkadaşım. B: Haklısın
Başını dik tutmak	5) Doktor: Lütfen başınızı dik tutun Hasta: Peki.	5) A: Arkamdan dedikodu yapıyorlar. B: Aldırma. Başını dik tut!
Başı sıkışmak	6) Anne: Çocuğum başın sıkışacak! Çocuk: Bir şey olmaz anne oynuyoruz!	6) A: Ne oldu? İyi misin? B: Hiç sorma başım sıkıştı!
Başına dolamak	7) Anne: Tülbenti başına dola ağrına iyi gelir. Çocuk: Çok ağrıyor başım çok!	7) A: Bu işi başıma sen doladın. B: Ne yaptım ben?
Başına sarmak	8) Anne: Çocuğum atkını başına sar! Çocuk: Hava soğuk değil!	8) A: Sen başıma ne işler sardın? B: Abartıyorsun.
Başına geçirmek	9) A: Kadın başına ne geçirmiş? B: Bilmem şapka galiba!	9) A: Şirketin başına kimi geçirmişler? B: En büyük oğlunu.
Başına taş düşmek	10) A: Ayy adamın başına taş düştü! B: Nasıl oldu?	10) Çocuk: Anne ben bugün okula gitmek istemiyorum. Anne: Oğlum senin başına taş mı düştü?
Başından atmak	11) A: At şu şapkayı başından! B: Niye? Yakışmadı mı?	11) A: Görüşmeniz nasıl geçti? B: Beni başından attı!
Baş sallamak	12) A: Ee sen öyle deyine ne yaptın? B: Sadece başını salladı.	12) A: Müdürünüz nasıl birisi? B: Her şeye baş sallıyor!
Ağza almamak	13) Anne: Bu ilaçları sakın yanlışlıkla ağzınıza almayın. Çocuklar: Tamam anne.	13) A: Kavga etmişler. Adımı bir daha ağzına alma demiş. B: Başka ne olmuş?
Ağzı açık kalmak	14) Diş doktoru: Ağzınız açık kalsın lütfen. Hasta: Hıhı	14) A: Motor yarışı nasıldı? B: Hepimizin ağzı açık kaldı.
Ağzına burnuna bulaştırmak/Ağzına yüzüne bulaştırmak	15) Anne: Çocuğum nasıl yiyorsun? Ağzına burnuna bulaştırmışsın. Çocuk: Tamam anne.	15) A: Kardeşinin işler nasıl gidiyor? B: Ağzına yüzüne bulaştırdı.
Ağzını açıp gözünü yummak	16) A: Aç ağzını yum gözünü B: Aa en sevdiğim şeker!	16) A: Adam arabayı durdurdu sonra açtı ağzını yumdu gözünü. B: Sonra ne oldu?
Ağzını tutmak	17) A: Ağzını niye tutuyorsun? B: Dişim ağrıyor.	17) A: Bi tutamadın ağzını! B: Ne dedim ki?
Yüz yüze bakmak	18) Öğretmen: Yüz yüze bakarak oturun! Öğrenciler: Böyle mi öğretmenim?	18) A: Barışın artık. Yüz yüze bakıyorsunuz! B: Çok kırıldım ama.
Yüze vurmak	19) A: Nerene vurdu? B: Yüzüme vurdu.	19) A: Selin sürekli yanlışımı yüzüme vuruyor. B: Hiç hoş değil!
Yüzü kızarmak	20) A: Ateşim var. Yüzüm de kızarıyor. B: Grip oluyorsun herhalde.	20) Öğretmen: Kopya çekerken yakaladım yüzü kızardı. Öğretmen: Kızırır tabii ki.
Ayağa kalkmak	21) A: Büyükler gelince ayağa kalkmak gerekir. B: Gençler pek bilmiyor bunu.	21) Gazeteci: Bu haberle tüm şehir ayağa kalkacak? Gazeteci: Hangi haberle?
Ayağına çelme takmak	22) A: Aykut oyuncunun ayağına çelme taktı. B: Hakem sarı kart verdi mi?	22) A: İş arkadaşları ayağına çelme taktı. B: Aaa. Ne yaptılar?
Sırtından atmak	23) A: At adamı sırtından attı. B: Adama bir şey oldu mu?	23) A: Çok çalışıyorsun. Şu işleri sırtından atsan? B: Benden başka yapacak kimse yok!
Sırtından bıçaklamak	24) A: Haberi okudun mu? Adamı sırtından bıçaklamışlar. B: Evet çok feci!	24) A: Ahmet'i en yakın arkadaşı sırtından bıçakladı. B: Duydum. İnanamadım.
Sırtını dönmek	25) A: Sırtınızı döner misiniz? B: Tabii ki.	25) A: Pelinle görüşüyor musun? B: Maalesef. Taşandıktan sonra hepimize sırtını döndü.

2. Model Oluşumu

2.1. Yarattıcı Drama Planlarının Hazırlanması

Bu aşamada, drama uygulamaları “Drama Liderlik Programı” drama oturum planlarına uygun olarak hazırlanmıştır. Buna göre planlar üç aşamadan oluşur (Aslan, 2009: 29);

- a) Isınma: Katılımcıların dikkatlerinin çalışmaya odaklanması, asıl çalışmaya düşünsel ve duygusal olarak hazırlanma ve de fiziksel rahatlama amacıyla yapılan çeşitli oyunların olduğu birinci aşamadır.
- b) Çalışma (Asıl Çalışma): Bu aşamada rol oynamalar, doğaçlamalar ve daha pek çok tekniğin kullanılabilceği asıl drama çalışmasının yapılacağı aşamadır.
- c) Değerlendirme: Çalışma sonunda ısınma aşamasından başlayarak tüm oturumun değerlendirildiği aşamadır.

Model oluşumu sürecinde Oluşum Drama Enstitüsü Liderlik Programında yapılan ve geribildirimlerle değiştirilen planlara uygun olarak toplam 6 tane drama atölyesi geliştirilmiştir. Her atölye 45 dakikalık bir ders saati için tasarlanmıştır. Atölyede ısınma, çalışma ve değerlendirme bölümlerinde yer verilen her etkinliğin olası süresi, bu etkinliklerin hangi becerileri geliştireceği ve dil öğrenimi sürecinde katkı sağlayabileceği alanlar ayrı tablolarla belirtilmiştir. Böylece, lider adayı hem atölyenin deyim öğretimi bağlamındaki amaçlarını hem de her etkinliğin özel hedeflerini takip edebilecek ve öğrencinin sürecini değerlendirmesi kolaylaşacaktır.

Tablo 5. Drama Planlarının İçeriğine Alınan Deyimlerin Dağılımı

Planlar	Baş	Ağız	Yüz	Ayak	Sırt
1	(Bir şeyle, biriyle) başa çıkmak Başının çaresine bakmak Başını dinlemek	Ağzının tadını bilmek	Yüz vermek Yüzünü kara çıkarmak Yüzüstü bırakmak	Ayağa kaldırmak Ayağına (ayaklarına kapanmak)	Sırtı yere gelmemek
2	Başına devlet (talih) kuşu konmak Başında kavak yeli esmek Başına taç etmek	Ağzından baklayı çıkarmak Ağzını bıçak açmamak Ağzından bal damlamak	Yüzüne kan gelmek	Ayaklar baş başlar ayak olmak Ayağına bağ olmak Ayağına gelmek Ayağına gitmek Ayağı yerden kesilmek	(Birinin) Sırtından para kazanmak
3	Baş eğmek-Başını öne eğmek Başı dik olmak Başını dik tutmak Başına dolamak	Ağzı açık kalmak Ağzına yüzüne bulaştırmak Ağzını tutmak	Yüz yüze bakmak	Ayağa kalkmak Ayağına çelme takmak	Sırtından bıçaklamak Sırtını dönmek
4	Başını alıp gitmek Baş başa bırakmak Baş başa kalmak Başı belaya girmek (uğramak)	Ağzı kulaklarına varmak Ağzının suyu akmak	Yüz yüze yaşamak Yüzü gözü açılmak Yüzünden kan damlamak	Ayağına dolanmak Ayağa fırlamak	Sırtından geçinmek Sırt sırta vermek
5	Başının çaresine bakmak Başı dara düşmek Başına bela olmak (kesilmek) Başından savmak Aklı başına gelmek Baş üstünde tutmak	Ağzı var dili yok Ağzına sağlık	Yüzünde renk kalmamak Dünya yüzü görmemek Yüzünü buruşturmak	Ayağını öpmek	Karnı tok, sırtı pek Birinin sırtını yere getirmek
6	Bir baştan bir başa Başından aşağı kaynar sular dökülmek	Ağzının tadı kaçmak	Alnı açık yüzü ak Yüzüstü kalmak	Ayağı dolaşmak	Sırtını çevirmek

Başından atmak Başını taştan taşa vurmak Saçı başı ağarmak Dünya başına yıkılmak	Ağızdan ağza dolaşmak Ağzı dili bağlanmak			
---	--	--	--	--

Tablo 6. Drama Planlarının İçeriğine Alınan Deyimlerin Sayısal Dağılımı

Planlar	Deyim Sayısı	Baş	Ağız	Yüz	Ayak	Sırt
1	10	3	1	3	2	1
2	13	3	3	1	5	1
3	12	4	3	1	2	2
4	13	4	2	3	2	2
5	14	6	2	3	1	2
6	13	6	3	2	1	1
Toplam	75	26	14	13	13	9

Yaratıcı drama planlarına alınan organ isimlerinin geçtiği deyimlerin dağılımı incelendiğinde kullanılan toplam 75 deyim içinde “baş” ile kurulu deyimlerin ilk sırada geldiği (26 adet) görülmektedir. 14 deyimle ağız ile kurulu deyimleri yüz ve ayak ile kurulu deyimler takip etmektedir. En az kullanılan deyimler ise sırt ile kurulan deyimlerdir (9 adet). Çalışmanın ilk aşamasında yapılan derleme sayıları ile yaratıcı drama atölyelerinin içeriğine alınan deyimlerin sayısı arasında doğrudan bir orantı olduğu söylenebilir. Derlemelerde aynı biçimde 141 sayısıyla baş ile kurulan deyimler başta gelmekte ve bu durumu ağız, yüz, ayak ve sırt ile kurulan deyimler takip etmektedir.

Derlemedeki 284 deyimden 75’inin içeriğe alınması %37’lik bir kapsam içeriği oluşturmaktadır. Bu konuda benzer bir çalışma olmadığı için önceki yapılan çalışmalarla karşılaştırma yapılması olası değildir ancak kapsam açısından yeterli bir sayı olduğu düşünülmektedir.

2.2. Kullanılan ve geliştirilen teknik ve etkinlikler

- Rol oynama
- Doğaçlama
- Grup olarak bağlamdan bağlama geçme
- Donuk imge
- Rol kartları
- Bağlam ile deyim
- Hikâye yazımı
- Boşluk doldurma
- Hikâye tamamlama
- Tekerleme yazma
- Fal yazma
- Şiir yazma
- Şarkı sözü değiştirme
- Ritm ile deyim
- Dedikodu halkası
- Fısıltı
- Kulaktan kulağa
- Nesnelere konuşuyor
- Reklam
- Slogan
- Belgesel çekimi (deyimin hikâyesi)
- Geriye dönüş
- Rüya
- Manşet-haber yazma
- Deyim ile başla doğaçlaması
- Deyim ile cevap
- 5 deyim
- Duygu durumu ile deyim
- Türkülerle deyim
- Deyim avı (Teresa Doğuelli’den uyarlanmıştır)
- Siyah poşet-Beyaz poşet
- Deyim Yaz-Deyim ile bitir

2.3. Örnek Yaratıcı Drama Planı

Bu modelde toplam 6 ders planı yaratıcı drama atölyesi şeklinde geliştirilmiştir. Burada birinci atölyenin planı paylaşılmaktadır.

Hedef / Kazanımlar:

- Vücudumuzun organları ile ilgili sık kullanılan bazı deyimlerin öğretilmesi
- Vücudumuzun organları ile ilgili sık kullanılan bazı deyimlerin anlamlarına uygun olarak bağlam içerisinde kullanılması

Isınma

1) Katılımcılar karışık yürür. Lider katılımcılar yürürken katılımcıların sırasıyla başlarını tutup, ağızlarını açıp, sırtlarına dokunup, yüzlerini kapatıp, kulaklarını çekip, burunlarını kaşıyıp, ayaklarını tutup, dillerini çıkartıp ve bir arkadaşlarının ellerini sıkıp donmalarını ister.

2) Çember olunur. Lider sırasıyla bir organın ismini söyler. Herkes bu organa dokunup o organın içinde geçtiği bir deyim düşünür. Düşünenler çemberin önüne geçip bu deyimini söyler.

Çalışma

1) Lider karışık olarak herkese bazı deyimler verir. Katılımcılar deyimleri ve anlamlarını okurlar.

2) Lider her bir sandalyeye bir organın fotoğrafını yapıştırır. Katılımcılar ellerindeki deyimleri ait oldukları organların altında gruplarlar.

3) Lider grubu ikiye böler. Atölyede geçen bazı deyimleri seçer ve bu deyimlerin başını birine sonunu birine verir. Katılımcılar deyimleri doğru biçimde birleştirerek eş olurlar. Eşler önce deyimleri konuşmadan sessizce canlandırırlar.

4) Eşler ellerindeki deyim ile bitecek bir durumu canlandırırlar.

5) Herkese bir kâğıt verilir. Katılımcılar kâğıda atölyede geçen bir deyim cümle içinde kullanarak yazarlar.

Örneğin, “ayağıma kara sular indi!” gibi. Deyimler katlanarak bir torbanın içine konulur. İkili eşler yapılır. Eşler sınıf içine çıkarlar. Lider onlara bir ortam ve roller verir. Örneğin parkta oturan bir çift gibi. Katılımcılar bu ortama uygun konuşurken liderin el çırpması ile eşlerden biri torbanın içinden seçtiği deyimini okur ve bağlama uydurmaya çalışır. Liderin 2. defa el çırpması ile diğer kişi aynısını yapar.

6) Baş-Ağız-Yüz-Sırt-Ayak

Katılımcılar sırası ile bu organları söyler. Sonra baş, ağız ve diğer organlar grup olur. Her grup bu organın içinde yer aldığı iki deyim seçer. Lider şu sunumu yapar; Çok ünlü bir belgesel yönetmeni ve ekibi deyimler ve deyimlerin çıkış hikâyeleri ile ilgili uluslararası bir belgesel çekiyorlar. Şimdiki durakları Türkiye ve sizler bu belgesele katılmak için seçildiniz. Grubunuzla seçtiğiniz deyimlerin çıkış hikâyelerini oynayacaksınız. Gruplar sırası ile seçtikleri deyimlerin nasıl bir hikâye ile günümüze kadar geldiğini oynar ve donuk imge ile bitirirler. Belgeselin Türkiye bölümüne ortak bir isim verilir.

Değerlendirme

7) Çember içinde oturulur. Lider şu soruyu sorar;

Deyim desem ne dersiniz?

ve aşağıdaki cümleyi tamamlamalarını ister;

Deyimler olmasaydı.....

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, yabancılara Türkçe öğretimi alanı için yaratıcı drama yöntemi kullanılarak organ isimleri ile (baş, ağız, yüz, ayak, sırt) kurulu deyimlerin öğretilmesi amaçlı yaratıcı drama ders modelinin oluşturulması hedeflenmiştir. Bu amaçla derleme yapılmış, hazırlanan planlar drama lideri adayları ile uygulanmış ve öneriler doğrultusunda toplam 6 farklı drama atölyesi hazırlanmıştır. Atölyelerin grubunu ileri düzey yetişkin Türkçe öğrencileri oluşturmaktadır. Modelde son derlemede çıkan iki yüz seksen dört deyimden yetmiş beşi içeriğe alınmıştır. Çeşitli drama tekniklerinin kullanıldığı modelde amaca uygun olarak özgün etkinlikler de hazırlanmıştır.

Çalışma kapsamına ileri düzey Türkçe öğrencileri alınmıştır ancak farklı dil seviyeleri için düzenlemeler yapılabilir. Buna ek olarak farklı yaş grupları için bu örnek modelden hareketle yaratıcı drama planları hazırlanabilir. Bu çalışmada baş, ağız, yüz, ayak, sırt organlarından kurulu deyimler içeriğe alınmıştır. Bir başka çalışmaya göz, el, alın gibi farklı organ isimleri eklenebilir.

Sunulan model Avrupalı Türkler gibi iki dilli gruplara verilen Türkçe ve Türk kültürü derslerinde kullanılabilir niteliktedir. Model için hazırlanan planların yanı sıra deyimlerin anlamlarını aktarabilmek amacı ile yazılan diyaloglar planların dışında ayrı olarak kullanılabilir.

Kaynakça

- Adıgüzel, Ö. (2012). *Eğitimde Yaratıcı Drama*. Naturel Yayınevi, Ankara.
- Aksoy, Ö. (1993). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. İnkılap Kitabevi, Ankara.
- Aslan, N. (2007). (edi.). *Drama Kavramları*. Oluşum Yayınları, Ankara.
- Aslan, N. (2009). (edi.) *Eğitimde Drama*. Oluşum Yayınları, Ankara.
- Aslan, N. (2009). “Drama Liderliği Öğretimi”, *Türkiye 10. Drama Liderleri Buluşması ve Ulusal Drama Semineri Kitabı*. 20-22 Haziran, Ankara, Oluşum Yayınları, 25-29.
- Çalışkan, N. (2010). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Söz Varlığını Geliştirme: Kavramsal Anahtarlar Aracılığıyla Deyim Öğretimi. *Turkish Studies*, Volume 5/4, Fall 2010, 258-275.
- Çotuksöken, Y. (1992). *Deyimlerimiz*. Özgül Yayınevi, İstanbul.
- Davies, P. (2000). *Success in English Teaching*. Oxford University Press, Oxford.
- Gaudart, H. (1990). Using Drama Techniques in Language Teaching, *Language Teaching Methodology for the Nineties*. Anivan Sarinee, Anthology Series 24, Singapore: Southeast Asian Ministers of Education Organization. *Regional Language Centre*, 230-249.
- Holden, S. (1981). *Drama in Language Teaching*. Longman, London.
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri. Erişim tarihi: 09.05.2020.
- Özbay, M. & Akdağ, E. (2013). Deyimlerin Öğretiminde Aktif Öğrenmenin Etkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi* 1 (2), 46-54.
- San, İ. (2006). Tiyatroya Rağmen Yaratıcı Drama. *Yaratıcı Drama Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1.
- Türk Dil Kurumu. (2020). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*.
- Wu, S.Y. (2015). Effective Activities for Teaching English Idioms to EFL Learners. *The Internet TESL Journal*, <http://iteslj.org/Techniques/Wu-Teaching-Idioms.html>. Erişim tarihi: 03.02.2020.
- Yavuz, N. (2010). Yabancı Dilde Deyimlerin Öğretimi İçin Bir Araç Geliştirme Denemesi. *Dil Dergisi*, Sayı:147, 7-21.
- Yüceol Özezen, M. (2001). Türkçe Deyimler Üzerine Birkaç Söz. *Türk Dili*, 600, Aralık 2001, 869-879.